

Caracterització de la realitat juvenil de Caldas (Colòmbia): àrea d'esport, recreació i temps lliure

Description of Youth Reality in Caldas (Colombia): Sport, Recreation and Leisure

JOSÉ ARMANDO VIDARTE CLAROS
CONSUELO VÉLEZ ÁLVAREZ

Grup d'Investigació Cos-Moviment
Universidad Autónoma de Manizales (Colòmbia)

Autor per a la correspondència

José Armando Vidarte Claros
jovida@autonoma.edu.co

Resum

Introducció: Aquest procés d'investigació va tenir com a objectiu establir les característiques dels joves de Caldas en l'àrea d'esports, recreació i temps lliure. *Subjects i mètodes:* Es va assumir un enfocament mixt; per a això es va utilitzar la població juvenil del Departament de Caldas, i la mostra seleccionada va ser de 4.479 joves d'acord amb el disseny mostral (aleatori simple). *Resultats:* El 60 % dels joves desconeixen les entitats que promouen l'esport a la regió; els que tenen una menor participació en programes esportius són els d'edats compreses entre 14 i 18 anys; el 7,2 % ha tingut l'esport com a opció laboral. Les activitats lúdiques, la recreació, l'ús adequat de temps lliure són el pretext per a l'expressió de creences, la posada en escena de situacions que porten a la reflexió, la generació de dispositius que condueixin i estimulin en els joves preguntes sobre el seu paper en la societat. *Conclusions:* Els joves de l'estudi assumeixen l'esport com una activitat que els ofereix l'oportunitat d'ús del temps lliure i que possibilita una millor qualitat de vida; és notori descobrir que la gran majoria que el practica requereix d'un major coneixement i apropiació en les seves diferents pràctiques.

Paraules clau: exercici, esport, motius de pràctica, programes esportius, coneixement, recreació, temps lliure, oci

Abstract

Description of Youth Reality in Caldas (Colombia): Sport, Recreation and Leisure

Introduction: the purpose of this research was to establish the characteristics of young people in Caldas in the area of sports, recreation and leisure. Subjects and methods: we took a mixed approach using young people in the Department of Caldas and selected a sample of 4,479 young people according to the sampling design (simple random). Results: 60% of young people are unaware of the organisations that promote sport in the region. The lowest participation rates for sports programmes were found among those aged between 14 and 18. 7.2% have had sports as a work option. Leisure activities, recreation and the proper use of free time are the pretext for the expression of beliefs, staging situations that are designed to be thought-provoking and generating mechanisms that lead and encourage young people to ask questions about their role in society. Conclusions: the young people in the study view sport as an activity that provides them with the chance to use their free time and makes it possible to achieve a better quality of life. It is commonly the case that the vast majority who play sport require greater knowledge and ownership in their various practices.

Keywords: *exercise, sport, reasons for doing sport, sports programmes, knowledge, recreation, free time, leisure*

Introducció

Colòmbia, país d'Amèrica del sud amb 45.227.627 habitants, aproximadament el 18,8 % amb edats entre 14 i 26 anys (DANE, 2009), està dividit administrativament per departaments, un dels quals ubicat a la zona central: és el Departament de Caldas, amb una població de 973.226 habitants, que representen el 2,4 %

del total nacional. Caldas té 27 municipis, dels quals 18 tenen majoritàriament població rural. Manizales, la seva capital, alberga el 40 % dels habitants del departament, seguit per municipis com Dorada, Riosucio, Chinchiná i Villamaría. A Caldas la població juvenil entre 14 i 26 anys (segons el cens DANE, 2005) estimada per a l'any 2007 era de 237.130 joves, dels

quals 97.789 tenien entre 14 i 18 anys, 74.413 entre 19 i 22 anys, i 64.928 entre 23 i 26 anys.

Aquest article analitza una de les 14 àrees abordades (dimensió familiar, educació, ocupació, medi ambient, participació política, percepció de país, convivència, temps lliure, recreació, esport, salut i sexualitat, capital social, cultura i mitjans de comunicació), que cercaven reflectir la diversitat juvenil a partir de les distintes produccions culturals i condicions de vida que igualen, i alhora estableixen, les diferències dels joves entre ells.

En l'estudi es va assumir la joventut com una noció en construcció enfront de la qual no hi ha consens. El que descriu i caracteritza l'ésser jove no són característiques úniques, estàtiques ni homogènies, sinó dinàmiques, canviant i dependents de les condicions històriques socials i culturals. Els joves i les joventuts adquireixen sentit en la mesura que es construeixen en un espai i temps socials, i adquireixen presència a través de la seva actuació social (Pinilla, 2005). L'esport ha de ser entès com alguna cosa més que un simple entreteniment per a la societat: es tracta d'un autèntic "fenomen sociocultural", un element integrat i integrador en la vida dels individus i dels grups socials, que exerceix una influència cada vegada major sobre ells.

L'esport ha passat a ser un fenomen cultural total, perquè configura una manera de ser i actuar en l'home íntimament lligada a altres pautes culturals, de manera que arriba a ser complicat establir quins són els límits de la "conducta pròpiament esportiva" (García Ferrando, 2001). És en l'esport on es produeixen i s'expressen alguns dels grans valors de la societat contemporània. Igual que l'activitat física, l'esport ha tingut diferents conceptualitzacions, situació que és òbvia perquè és un fenomen canviant. En termes de Cagigal (1996, p. 54), l'esport canvia sense parar i amplia el seu significat tant pel fet de referir-se a una actitud i activitat humana com pel fet d'englobar una realitat social molt complexa.

Segons l'article 15 de la Llei 181 de 1995 l'"esport" es refereix a "l'específica conducta humana caracteritzada per una actitud lúdica i d'afany competitiu de comprovació o desafiament, expressada mitjançant l'exercici corporal i mental, dins disciplines i normes preestablertes orientades a generar valors morals, cívics i socials". Si bé es pot admetre l'existència d'aspectes culturals que determinen en diferents entorns conductes distintes, també es pot considerar

de manera òbvia que la provisió d'oportunitats entorn d'activitats de temps lliure és un fort determinant de les opcions que els joves prenen en aquest aspecte. Si no hi ha un espai recreatiu o esportiu al barri al qual es pugui accedir amb comoditat, difícilment l'adolescent pot practicar aquestes activitats.

Així mateix, reprement la política pública de recreació (Funlibre, 2003), aquesta, més enllà d'expressar una resposta estatal de caràcter assistencialista que cerca una compensació de les carències i desigualtats socials, ha de transcendir aquest àmbit; és a dir, la recreació ha de ser entesa com una necessitat fonamental de l'ésser humà que estimula la seva capacitat de creixement, fent possible que trobi altres estratègies pedagògiques, socials i culturals, per a la convivència de l'individu dins un marc de valors i que, en resposta a això, permet garantir unes condicions mínimes que tinguin com a propòsit fonamental i com a fi últim aconseguir el desenvolupament humà (PNUD, 1997).

D'acord amb això, Osorio (2002) sosté:

El concepte modern de la recreació el defineix amb un sentit més social en la mesura que no únicament té impacte sobre el desenvolupament de la personalitat individual sinó que cerca que aquest desenvolupament transcendeixi l'àmbit local i propiciï dinàmiques de millorament i interdependència de les comunitats a partir d'uns indicadors i beneficis que han de ser garantits en la qualitat de la vivència, la qual ha de respectar la seva dimensió humana essencial: la lúdica, les actituds i la llibertat d'elecció per part de qui es recrea.

A més d'això, pot dir-se que la recreació és un estat transitori de relaxació i de felicitat (Jiménez, 2005). En les activitats recreatives, no han d'existir processos autoritaris de direcció, recompenses, interessos didàctics, ni de bon tros finalitats i intencionalitats diferents de la recerca d'un desenvolupament harmònic humà; s'ha de donar prioritat a la recerca de la llibertat i de la consciència de si mateix. La recreació per a un desenvolupament harmònic de la integralitat no ha de reduir-se a processos pragmàtics com el joc, que només enforteixen alguns processos del desenvolupament humà, sinó que ha de ser utilitzada com un procés que enforteixi tota l'existència humana: la família, el carrer, l'escola, la societat. En aquest sentit, és necessari plantejar una recreació per a tot el temps de la quotidianitat i no com a activitat d'obligatori compliment.

Materials i mètodes

La present investigació es va emmarcar des de l'enfocament mixt (Creswell, 1998; Denzin & Giardina, 2008). En relacionar ambdós enfocaments, es va cercar reconèixer les característiques de la realitat juvenil, que donen compte de les múltiples relacions entre les diferents dimensions i la seva aproximació a una mirada comprensiva dels resultats i de les seves múltiples relacions. La investigació va usar tècniques quantitatives i qualitatives a fi de triangular la informació per qualificar les dades.

Població objecte d'estudi

La població objectiu de l'estudi va ser la juvenil d'entre 14 i 26 anys del Departament de Caldas (Colòmbia). Segons el cens (DANE, 2005), la població estimada per a l'any 2007 era de 237.130 joves.

Disseny mostral i unitats de mostratge

Es va establir segons els criteris següents: les estimacions finals van proporcionar informació sobre la caracterització de la realitat dels joves en cada municipi i al seu torn per a les 6 subregions del departament. La caracterització es va fer recolzant-se en l'ús d'eines d'anàlisi estadística descriptiva i inferencial amb l'objectiu de construir un perfil complex sistemàtic i integral de l'objecte d'estudi. Es va tenir en compte l'actual distribució geogràfica per zones urbanes i rurals del departament segons el cens DANE, 2005. Per al disseny mostral es va tenir en compte una mostra proporcional que permetés fer inferència en els àmbits municipal i subregional.

Grandària de la mostra

La grandària de mostra es va definir d'acord amb la taxa d'ocupació o d'ocupació establerta pel DANE segons el cens de 2005 per a cada municipi. Es va assumir, per a l'error relatiu o precisió de la proporció, 5,5 %, que és el límit considerat generalment pels investigadors socials, d'una variabilitat homogènia i un nivell de confiança del 95 %. La mostra es va distribuir proporcionalment a la grandària de cada municipi i va ser de 4.479 joves d'acord amb el disseny mostral (aleatori simple). Per a l'estimació dels paràmetres de les variables objecte d'estudi, es va fer una prova pilot amb 257 joves. Amb aquests estimadors (quantitatius i

qualitatius), es van definir els errors estàndards necessaris per a la determinació de la grandària de la mostra; addicionalment, es va estimar un factor d'ajust de la grandària de la mostra (per a inconsistències i dades no disponibles, *missing data*), donant com a resultat 4.479.

El grau de representació i confiabilitat va permetre fer estimacions per a cadascun dels municipis del departament tenint en compte el gènere, discriminats en 3 grups etaris (de 14 a 18, de 19 a 22 i de 23 a 26 anys) i considerant la seva residència habitual a la zona urbana o rural. Els joves participants a les taules de discussió van ser elegits tenint en compte que existís una mitjana de 5 representants de cadascun dels municipis pertanyents a la subregió i d'acord amb el gènere, els grups etaris, les diferents activitats i l'àrea d'ubicació. El disseny mostral emprat en aquesta investigació per a la selecció d'una mostra amb fins analítics va ser determinat pel mostratge probabilístic que garanteix l'equiprobabilitat de selecció de totes les unitats de la població.

Tècniques i instruments de recollecció

Per a la recollecció de la informació es van utilitzar diferents tècniques d'acord amb el moment de la investigació. En la primera fase es va aplicar l'enquesta departamental de joventut, un qüestionari validat en la prova pilot feta amb 257 joves. Aquest instrument va ser construït basant-se en els resultats del procés d'avaluació de la política pública de joventut 2003-2006, tenint com a model l'enquesta nacional de Xile, aplicada per l'Institut Nacional de Xile, amb l'aval d'aquest institut i que ha estat aplicada en aquest país en 5 versions cada 3 anys. L'enquesta avalua 14 àrees en 197 preguntes obertes i tancades que permeten conèixer en detall les característiques de la realitat social dels joves.

Treball de camp

Es va comptar amb el suport d'un grup de 28 joves i 6 coordinadors subregionals, que van ser capacitats i calibrats en maneig de l'instrument, en les tècniques de l'entrevista i en les tècniques de motivació per aconseguir la participació voluntària dels joves. En la segona fase es van fer 7 taules de discussió subregionals coordinades per l'equip investigador cercant qualificar la informació quantitativa obtinguda en l'enquesta de manera que s'aconseguís un major grau de profunditat.

Sistematització de la informació

Els qüestionaris es van rebre, es van revisar i es van corregir a l'oficina de l'Observatori de Joventut de Caldas; després de la recollida de les 4.559 enquestes es va sistematitzar la informació en la base de dades Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), versió 11.5. La informació dels 6 tallers subregionals i un a la ciutat de Manizales es va manejar en el programa Atlas ti, versió 5.0. L'anàlisi multivariat es va fer en l'SPAD.N, versió 4.5. Per a l'anàlisi de la informació es va tenir en compte la descripció univariada de totes les variables objecte d'estudi i una anàlisi bivariada d'acord amb les 5 variables transversals. La informació qualitativa va servir per enriquir l'anàlisi, aprofundiment i interpretació dels resultats trobats en la primera fase.

Resultats

Els joves participants en l'estudi manifesten que al 89,8 % dels seus municipis de residència hi ha llocs per a la pràctica esportiva.

Tenint en compte els diferents municipis i subregions, la majoria dels joves van manifestar, en percentatges per sobre del 84 %, que existeixen als seus municipis llocs per a la pràctica esportiva. El coeficient de contingència aplicat evidencia que no hi ha dependència entre aquestes variables amb un valor de 0,08.

D'acord amb els següents llocs presentats en l'enquesta –pistes de futbol, basquetbol, parcs, coliseus, senders ecològics i pistes–, es destaca que la majoria dels joves manifesten que escenaris com les pistes de futbol (69,4 %), basquetbol (63,2 %), els parcs (60,3 %) i coliseus (58,3 %) es troben en condicions bones i excel·lents, mentre que els senders ecològics i les pistes són els escenaris les condicions dels quals no són les millors. És important fer ressaltar que cadascuna d'aquestes respostes va ser analitzada per subregió amb el resultat que aquests llocs van ser classificats en un important percentatge entre regulars i bons en cadascuna de les respostes; no obstant això, els parcs, senders ecològics i pistes van ser els que van presentar uns percentatges més alts entre pèssim i dolent en les diferents subregions. El comportament proporcional d'aquesta variable va ser molt similar per subregió.

A la pregunta feta als joves sobre si es poden usar lliurement aquests escenaris esportius, el 72 % van respondre de manera afirmativa. D'altra banda, per sobre del 72 % en tots els grups d'edat van manifestar que po-

den usar lliurement els espais esportius, i tant en homes com en dones aquesta resposta es confirma afirmativament. De la mateixa manera, per sobre del 74 % dels joves que estudien o treballen i de l'àrea rural i urbana consideren que poden usar lliurement aquests escenaris esportius.

La majoria dels joves desconeixen les entitats tant privades com estatals que promouin l'esport, i aquest desconeixement dels joves és en percentatges superiors al 60 % en els homes i 59,6 % en les dones, dada que va ser coincident per grups d'escolaritat, sexe, àrea i subregió (taula 1). En la subregió de l'Alto Oriente (35,4 %) i Magdalena Caldense (36,9 %) hi ha un menor coneixement sobre l'existència d'aquestes entitats. No es va trobar cap dependència entre aquestes variables, amb un coeficient de contingència de 0,04. Entre les entitats que promouen l'esport als municipis, el 67,1 % no la va respondre, el 20 % van manifestar que són l'Alcaldia, la Governació i la Secretaria de l'Esport; és important destacar que el 5,9 % va manifestar que se'n fa promoció amb diferents tornejos, i el 7 % que són entitats com Comfamiliars (0,8 %), el Comitè de Cafeteros (0,4 %), els diferents clubs dels municipis (1,4 %), les ONG i entitats particulars (1,9 %) i els clubs juvenils (2,5 %) els qui promouen l'esport als municipis.

Quan s'analitza aquesta variable per grups d'edat i sexe es confirma que el major percentatge de joves que participa en programes esportius es troba en tornejos; és important fer ressaltar que la menor participació és en els joves entre 14 i 18 anys gairebé en totes les categories d'anàlisi. No s'evidencia cap nivell de dependència entre aquestes variables, amb valors de coeficient de contingència de 0,4 i 0,1 respectivament. El mateix comportament s'observa segons escolaritat i àrea. Amb relació a les diferents subregions, també tots aquells en què més participen són els tornejos, amb percentatges

Gènere	Coneixement sobre les entitats	Edat per grups (anys)			
		14-18	19-22	23-26	Total
Home	Sí	34,6	41,8	43,2	39,9
	No	65,4	58,2	56,8	60,1
Dona	Sí	34,6	40,6	45,9	40,4
	No	65,4	59,4	54,1	59,6

Taula 1
Coneixement sobre entitats que promouen l'esport als municipis per sexe i grups d'edat

Programes esportius en què participen	Edat per grups (anys)				Gènere		
	14-18	19-22	23-26	Total	Home	Dona	Total
No saben	0,3	0,2	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1
Escoles esportives	0,8	0,5	0,8	0,7	0,5	0,9	0,7
Activitat física i salut	6,3	7,4	6,6	6,8	7,7	6,0	6,9
Cap	25,3	8,4	5,3	10,5	10,2	10,8	10,5
Passejos i sortides de camp, caminades	5,5	2,5	1,0	2,5	2,8	2,2	2,5
Tornejos (atletisme, futbol, minifutbol, voleibol i altres)	55,2	71,9	73,7	69,2	67,2	71,2	69,2
Intercol·legiats	3,6	6,5	9,1	7,0	7,7	6,3	7,0
Actes culturals col·legi i municipi	3,0	2,7	3,5	3,1	3,7	2,6	3,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taula 2

Programes esportius en els quals participen els joves d'acord amb el grup etari i el gènere (%)

Participació en esdeveniments esportius	Edat per grups (anys)			Gènere		
	14-18	19-22	23-26	Home	Dona	Total
Cap	71,3	42,7	21,4	40,5	43,7	42,1
Concursos artístics (balls, animació, música)	7,8	10,9	15,5	13,3	10,7	12,0
Concursos de bandes	2,6	3,6	3,6	3,1	3,6	3,3
Campionats (escacs, futbol, basquetbol, etc.)	18,3	42,7	59,5	43,1	42,1	42,6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taula 3

Participació en esdeveniments esportius d'acord amb l'edat i gènere (%)

Motius pels quals practiquen esport	Freqüència	%
Per diversió i per passar el temps	2.119	38,6
Per trobar-me amb amics	1.238	22,6
Per fer exercici físic	1.347	24,6
Per mantenir la línia	82	1,5
Per evasió (escapar de la rutina)	75	1,4
Per mantenir i/o millorar la salut	411	7,5
Perquè competeixo en tornejos	117	2,1
Faig cursos per formar-me en esports	8	0,1
Una altra raó	86	1,6
Total	5.483*	100,0

* Nombre de respostes.

Taula 4

Motius pels quals els joves practiquen esport

superiors al 65 %. La subregió que menor participació va reportar va ser Occidente Alto, amb el 11,8 %. (Taula 2)

En observar el comportament per grups d'edat es va descobrir que els joves de 14 a 18 anys són els que menys participen en les diferents activitats, el 71,3 %; la no participació per sexe resulta una mica més alta

en les dones, amb el 43,7 %. Els valors calculats del coeficient de contingència van evidenciar que no hi ha dependència entre aquestes variables amb coeficients de contingència de 0,39 i 0,04 per a cadascun d'aquests encreuaments. En observar el comportament de la variable estudi o treball, es va descobrir que els que menys participen són aquells que estudien i la no participació va resultar més alta en l'àrea rural. (Taula 3)

Entre les opcions que tenien els joves per escollir per quins motius practiquen esport és important fer ressaltar que per aquells en edats entre 14 a 18 anys els percentatges més rellevants són per fer exercici en el 20,6 %, per trobar-me amb amics en el 13,1 % i per diversió i passar el temps en el 42,3 %. El 27,5 % dels joves que han rebut un capital econòmic per les seves feines en l'esport han meritat menys de 50.000 dòlars; l'11,2 %, entre 50.000 i 100.000 dòlars. El 38,1 % dels joves participants en l'estudi van manifestar que l'esport pot convertir-se en una alternativa laboral. (Taula 4)

Més del 77,6 % dels joves va manifestar que els programes recreatius oferts per a ells no són suficients.

Amb relació al gènere, els homes superen el nivell d'insatisfacció de les dones, amb el 80,1 %. Aquesta diferència obtinguda per sexe va mostrar un nivell de dependència alt entre les variables, la qual cosa significa que hi ha una diferència estadísticament significativa entre el gènere i la percepció dels programes educatius ($p = 0,04$). (Taula 5)

La percepció dels joves respecte a la suficiència dels programes recreatius per subregió mostra com al nord hi ha el menor percentatge de satisfacció pels programes oferts als seus municipis. La subregió que major nivell de satisfacció presenta és Bajo Occidente, amb el 23,7 %. Respecte a les activitats recreatives fetes el cap de setmana anterior a l'enquesta, s'observa que el 72,2 % van fer diferents activitats com esport, ús de l'ordinador, festes o balls, relació amb amics, amb família, amb parella, visitar llocs o fer passejos, veure televisió, anar al cinema, llegir i assistir a activitats religioses. Hi ha un baix percentatge que davant les opcions assenyalava una activitat de manera exclusiva. Segons el gènere, són els homes en un percentatge de 77,1 % els qui en major proporció fan diferents activitats.

El 79,1 % dels enquestats van manifestar que no han estat consultats per a la planificació de programes recreatius. A la taula anterior s'observa que els joves de menor edat (14-22 anys) són els qui tenen una baixa participació en la planificació o decisió de programes recreatius als seus municipis, i és menor el percentatge en aquells joves de més edat. Respecte al gènere, la resposta negativa, sense una diferència significativa, va ser més alta en homes que en dones. No es van trobar diferències en la percepció de participació entre els joves d'acord amb l'activitat i la subregió. (Taula 6)

El 8,9 % va manifestar que havia participat en propostes recreatives. En observar les diferències per grups d'edat per a aquesta variable es va descobrir que els que més han participat en aquesta activitat són els joves entre 23 i 26 anys (taula 7). La major participació s'ha fet en la construcció d'activitats esportives, amb una diferència d'acord amb la zona d'ubicació de la residència, on els joves rurals han tingut una major participació (57,3 %) en comparació amb els joves de l'àrea urbana (48,6 %). Diferències similars es troben respecte al gènere, en el qual s'evidencia una major participació masculina en la construcció de propostes de projectes socials i

ecològics (12 %), grups de joves i clubs (15,8 %) i en propostes esportives (56,4 %); d'altra banda, les dones participen més en la construcció de propostes culturals (14,2 %). Els joves que més han participat en la construcció de propostes recreatives segons la subregió són Occidente Bajo en el 22,5 %, seguit del nord en el 19,9 %.

Els joves van manifestar que al municipi de residència en el 62,9 % es promouen activitats per a l'ús del temps lliure. Tenint en compte l'activitat actual que desenvolupen els joves, el percentatge de coneixement és superior al 59,5 % tant en els escolaritzats com en els no escolaritzats. Els joves manifesten que els agradaria que es promoguessin, al municipi, en un major percentatge, activitats esportives, recreatives i artístiques o culturals. Les àrees de menor interès per

	Edat per grups (anys)			Gènere	
	14-18	19-22	23-26	Home	Dona
No	78,2	81,2	77,6	80,1	77,9
Sí	21,8	18,8	22,4	19,9	22,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taula 5
Percepció sobre si els programes recreatius per als joves als municipis són suficients segons el grup etari i el gènere (%)

	Edat per grups (anys)			Gènere	
	14-18	19-22	23-26	Home	Dona
No	89,9	88,7	73,3	84,4	83,9
Sí	10,1	11,3	26,7	15,6	16,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taula 6
Participació dels joves en la planificació de programes recreatius al municipi segons el grup etari i el gènere (%)

	Edat per grups (anys)		
	14-18	19-22	23-26
No	96,2	97,8	76,6
Sí	3,8	2,2	23,4

Taula 7
Participació en la construcció de propostes recreatives als municipis segons el grup etari (%)

Taula 8

Percepció sobre la promoció d'activitats
per al temps lliure als municipis (%)

	Edat per grups (anys)			Gènere		Total
	14-18	19-22	23-26	Home	Dona	
No	50,0	31,7	31,1	36,5	37,7	37,1
Sí	50,0	68,3	68,9	63,5	62,3	62,9
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

als joves són les activitats de lideratge i investigació. Aquesta tendència es manté en totes les subregions. (Taula 8)

Discussió

En el present estudi es va poder constatar que en tots els municipis de Caldas, els joves van manifestar que hi ha els llocs i escenaris per a la pràctica esportiva, i que tant homes com dones hi participen encara que de manera percentual diferent, resultat que té relació amb els estudis fets per Vásquez, (2001), Sicília (2002) i Soto, Soto, Archilla i Franco (1998), on es va posar de manifest que la participació de dones i homes en activitats físiques i esportives no sols és quantitativa, sinó que varia depenent de factors com el tipus d'esport, les motivacions de pràctica, la facilitat o dificultat d'accés a escenaris esportius, la disposició i distribució del temps lliure. Aquest aspecte es va poder constatar a partir del treball col·lectiu en els grups focals, on els joves caldenses manifesten, amb relació a aquesta pregunta, el testimoni següent: "Moltes vegades els escenaris esportius aïllats una mica de la zona urbana permeten que els joves es reunixin només per a moments autodestructius i consum de drogues."

Als majors de 19 anys és a qui més agraden els diferents programes esportius i hi participen, i expresen raons per participar del tipus "millorar la salut". Aquests resultats es poden comparar amb allò que ha descobert Castillo, (2006), on en analitzar les motivacions per a la pràctica d'activitats fisicoesportives destaquen "per fer exercici", "per millorar la meua salut" i "perquè m'agrada"; així mateix, el principal motiu pel qual abandonen l'activitat física és per no tenir temps per estudiar i en segon lloc per canviar de centre d'estudis. El principal motiu pel qual no practiquen activitat física és per falta de temps, i en segon lloc per mandra.

Amb el present estudi es va establir que els joves que van participar plantegen que en gran proporció fan activitats esportives i hi participen, però no se senten

tinguts en compte en la planificació i execució d'aquestes, situació molt similar a la de l'estudi fet a Espanya, on les persones d'edat més avançada i menor nivell cultural són les que fan menys activitat física, mentre que els més joves i aquells amb nivells culturals més alts són els que fan més activitat física (Sánchez-Barraera, Pérez, & Godoy, 1995). Aquí s'observa que la quantitat de practicants és involutiva respecte a l'edat, és més gradual i progressiva en el procés inicial i arriba un moment en què el salt és important per dos motius –perquè la disminució de practicants és elevada, i perquè es produeix a l'inici de la franja d'edat entre 18 i 25 anys–, i aquesta disminució és més accentuada per l'ingrés a la universitat (Castillo, 2006). Respecte d'això, sobre la participació en els programes esportius els joves manifesten, en els grups focals, les situacions següents:

Els joves de Caldas s'han distanciat de participar en programes esportius perquè s'han desinteressat per pràctiques d'un esport d'esforç, canviant-lo per un joc cibernètic. També perquè és d'estricta compliment en els ens territorials i no hi ha innovació en l'execució d'aquestes activitats.

Els motius pels quals els joves practiquen esport són per diversió, per trobar-se amb amics, per fer exercici i per passar el temps. Aquest resultat és molt similar als diferents estudis que sobre motius de pràctica esportiva s'han fet en altres països, tal com han referit Pavón, Moreno, Gutiérrez i Sicília (2003), que demostren que els joves amb actituds positives envers la pràctica fisicoesportiva generalment exhibeixen comportaments motrius més intensos i més freqüents que les persones que tenen menys actituds positives envers l'exercici. Per això, si partim de les conclusions de Masachs et al. (1994), que diuen que "els motius es mantenen o modifiquen a mesura que fa un temps que es practica l'exercici", resultarà interessant observar com van evolucionant els interessos cap a l'activitat esportiva al llarg de les distintes edats, per la seva inqüestionable influència

sobre el nivell de pràctica esportiva en l'edat adulta. Des d'aquesta aproximació, els autors (Masachs et al., 1994) defensen que la realització d'exercici físic de forma regular comporta una modificació substancial de les motivacions de l'individu, i això determina l'aparició de raons per mantenir l'activitat física que no havien estat considerades en el moment d'iniciar-la, per la qual cosa s'ha de comprendre que aquesta evolució de les diferències serà encara més patent si s'analitzen els resultats d'acord amb el temps que fa que els subjectes duen a terme una activitat física. És a dir, es podrà aprofundir en els motius de pràctica si se centra en la fase en què aquesta pràctica disminueix, l'etapa universitària, perquè aquesta correspon al comportament o aprenentatge adquirit al llarg de tot el període de formació de cada estudiant, de manera que és precisament a partir de l'edat de 17-18 anys quan els alts i baixos d'adherència es fan més evidents. Treballs com el de Blasco, Capdevila, Pintanel, Valiente i Cruz (1996) identifiquen el moment de començar els estudis a la universitat. Entre la població espanyola, i seguint els treballs de García Ferrando (1996), els motius pels quals els estudiants universitaris fan esport són, per ordre de preferència: "per diversió i passar el temps", "per fer exercici físic" i "perquè m'agrada l'esport". Aquestes dades coincideixen amb les obtingudes per Llopis i Llopis (1999) en la població valenciana de 18 a 24 anys, que esmenten, com a primer motiu pel qual es practica esport, "per diversió i passar el temps". D'aquesta manera, els homes valoren més els aspectes relacionats amb la competició, l'hedonisme i les relacions socials, la capacitat personal i l'aventura, mentre que les dones practiquen activitats físicoesportives per motivacions vinculades, principalment i en major grau, amb la forma física, la imatge personal i la salut.

Aquests resultats coincideixen amb els obtinguts en nombroses investigacions (Castillo & Balaguer, 2001; Cañellas & Rovira, 1995; De Marco & Sydney, 1989; Gutiérrez & González-Ferrer, 1995; Moreno & Gutiérrez, 1998; Sicília, 2002; Vázquez, 1993; White, 1995), on s'identificava els homes amb motius competitiu, de rendiment i diversió, i les dones amb els aspectes saludables de l'exercici, els fins terapèutics, l'estètica corporal i l'autoconcepte (Esnaola, 2005), o estudis on es relaciona el tipus d'esport amb la imatge corporal (Carmacho, Fernández, & Rodríguez, 2006). També es posa de manifest que les activitats de condicionament físic (aeròbic, balls, musculació, etc.) es relacionen amb una imatge corporal més devaluada, la qual cosa podria cor-

respondre's amb una pitjor percepció de l'atractiu físic i un menor autoconcepte, mentre que la majoria d'esports col·lectius (futbol, basquetbol, etc.) s'associen a una imatge corporal més saludable. Les dades informen que hi ha més joves que es mostren més motivats pels aspectes competitiu, però a mesura que van augmentant en edat es produeix un progressiu descens de l'interès per la competició, la capacitat personal i l'aventura (Ruiz, García, & Hernández, 2001); aquests autors afirmen que els de menor edat segueixen un model de rendiment, mentre que a major edat major percentatge de joves interessats pels motius de gaudi, relació social, forma física i fonamentalment per la salut. Respecte d'això, en els diferents grups focals els joves van manifestar, amb relació als motius de pràctica, el següent: "Els hàbits de vida, que permeten millorar els hàbits actuals, coincideixen amb la força de voluntat en la pràctica d'esports."

De la mateixa manera, en aquest estudi es va indagar sobre el coneixement de les entitats que promouen l'esport en cadascun dels municipis, obtenint que el 37 % dels joves coneixen aquestes entitats i el 55,3 % no. Sabaris (2008) planteja que algunes de les barreres que es perceben són: l'absència d'informació sobre els llocs on s'ofereixen activitats esportives, limitacions materials (no tinc diners), falta de temps. Quant a la poca informació que els joves tenen sobre les entitats i activitats esportives de la seva zona, semblaria que és un defecte de les institucions que promouen aquestes activitats el fet de no tenir una bona política de difusió en l'àmbit zonal, ja que els programes d'activitats esportives existents funcionen per sota de la seva capacitat de participants. En aquest sentit, en els grups de discussió es va donar, per part dels joves, la consideració següent:

Els joves de Caldas participen menys en els programes esportius perquè s'han convertit en una estricta obediència dels ens territorials i no hi ha innovació en l'execució d'aquestes activitats, i el desconeixement de les entitats és a causa de la falta de comunicació que hi ha entre els joves i els representants de les entitats esportives; i podem evitar aquest problema, que per uns no és res però per d'altres és molt, utilitzat tots els mitjans de comunicació per invitar els joves a fer esport.

A l'últim, es fa necessari plantejar que l'esport ha de convertir-se no sols en una eina de millorament de la salut dels joves, sinó en un espai que li possibiliti un major i millor desenvolupament de la seva qualitat de vida. Respecte d'això, alguns autors van trobar una correlació

positiva significativa entre la pràctica de l'esport i l'activitat física durant la infància i l'adolescència, on les correlacions eren baixes encara que significatives (Raitakari et al., 1994; Telama, Leskinen, & Yang, 1996). D'altra banda, sembla que la inactivitat física és més predible que la mateixa activitat. D'altra banda, Jürgens (2006) manifesta que les diferències obtingudes en aquest estudi concorden amb la línia exposada en primer lloc, en el sentit que com més elevats siguin el nivell i la pràctica esportiva major serà la qualitat de vida global percebuda pel subjecte. A més a més, en la pràctica esportiva es desenvolupen valors com el compromís per l'actuació, la identitat de grup, l'autodisciplina, la crítica, l'autocrítica i el col·lectivisme (Mozo Cañete, 2003).

A més a més, és necessari treballar sobre els valors relacionats amb la pràctica fisicoesportiva cercant primer que res induir el jove al canvi de valors i diferents formes de comportament tant individual com col·lectiu. A la importància que té l'entorn social en la pràctica fisicoesportiva satisfactòria dels joves, ha d'afegir-se la importància que té l'adquisició de valors favorables per a la continuïtat de la pràctica al llarg de la vida de l'esportista. En efecte, hi ha estudis que mostren que una pràctica de moderada a intensa en l'etapa escolar influeix de manera significativa en la participació en activitats fisicoesportives més endavant, concretament a una edat de 40-69 anys (Vásquez, 2001). En el present estudi es pot analitzar com encara que la gran majoria de joves refereixen que tenen un espai per fer activitats de temps lliure manifesten no estar satisfets amb l'oferta dels seus municipis. Aquesta mateixa situació es dona respecte a les activitats recreatives. Enfront d'aquestes dades, els joves es manifesten als tallers subregionals assegurant la falta de creativitat i innovació en els programes oferts: "Que sigui alguna cosa diferent, alguna cosa important; que no siguin les mateixes coses de sempre; el Govern sempre diu que inverteix en la joventut; potser sí, però en coses nefastes, passades, i així aconseguir que els joves no s'interessin per res." "Programes que no es limitin només a allò esportiu, sinó que a més a més permetin expressar-se segons la pròpia cultura i el propi nivell aprenentatge."

Els joves de Caldas fan activitats com fer esport, ballar, conversar i compartir amb la família, veure televisió, escoltar música, entre d'altres, i aquestes activitats les fan permanentment de manera combinada; aquests resultats són molt similars als obtinguts en diferents estudis (Ruiz, García, & Hernández, 2001; Serrano & Velarde, 2001; CEPAL-OIJ, 2007), la qual cosa significa

que el temps lliure dels joves es reparteix de diferents formes i en activitats diverses, que varien d'acord amb l'edat, el gènere, els ingressos i en general amb la forma de vida que tenen amb les seves famílies. Cal anotar que els joves caldenses fan aquestes activitats de temps lliure en diferents llocs, i cal fer ressaltar la casa com el lloc que prefereixen; aquesta dada és similar a allò que s'ha informat en l'estudi de la CEPAL-OIJ (2007), on es planteja que al si de la família els joves solen passar la major part del seu temps. D'acord amb Sabaris (2008), en aquest estudi es pot analitzar que les activitats de temps lliure que més privilegien els joves són les relatives a l'esport, seguides per les de cultura de masses (mirar televisió, escoltar música) i les trobades amb pares i amics (xerrades i reunions). Sembla ser que els programes de temps lliure i recreació en els diferents municipis formen part de l'activisme tradicional en què no han aconseguit impactar les necessitats, interessos i expectatives dels joves. En aquest sentit, en el desenvolupament dels grups focals, i enfront d'aquesta situació, els joves de l'estudi van plantejar aspectes valuosos com els següents:

Han de ser programes recreatius enfocats en l'ajuda als joves perquè recreïn el seu temps lliure i no tendeixin al vici. Els programes que han d'oferir han de ser divertits i interessants; als joves ens agrada fer coses noves i que siguin importants i ens aportis coneixements i/o experiències noves.

Encara que diferents documents com el de CEPAL-OIJ (2004) informen que en l'actualitat existeixen diferents espais de participació, es pot veure com en el cas dels joves de Caldas la seva percepció de la participació en la construcció i desenvolupament dels programes de temps lliure i recreació és relativament baixa, en contrast amb el llarg temps que manifesten tenir per a aquestes activitats.

Conclusions

Els joves de Caldas assumeixen l'esport com una activitat que els ofereix una oportunitat d'ús del temps lliure i que possibilita una millor qualitat de vida; és notori veure com la gran majoria que el practica requereixen un major coneixement i apropiació de les diferents pràctiques.

L'esport és una opció de desenvolupament individual que permet potenciar en els joves la possibilitat de crear

xarxes de socialització d'acord amb les seves preferències i fortaleces i d'aquesta manera convertir-se en una estratègia d'interacció grupal, tal com ells mateixos manifesten.

Les activitats lúdiques, la recreació, l'ús adequat del temps lliure són el pretext per a l'expressió de creences, per a la posada en escena de situacions que porten a la reflexió, per a la generació de dispositius que condueixin i estimulin en els joves preguntes sobre el seu paper en la societat.

Resulta rellevant generar ambients on la recreació com a experiència existencial i social formi una mirada crítica i perquè els joves s'apropiïn d'aquesta com un mitjà per actuar en els seus contextos socials, de la ciutat, la comunitat, el barri, la institució educativa i fins i tot la família, fent aportacions al seu projecte de vida.

Els joves han d'involucrar-se en el planejament i execució de les activitats esportives programades; fan una crida per voler fer aportacions des de les seves necessitats i expectatives en aquesta àrea.

Referències

- Blasco, T., Capdevila, Ll., Pintanel, M., Valiente, L., & Cruz, J. (1996). Evolución de los patrones de actividad física en estudiantes universitarios. *Revista de Psicología del Deporte* (9-10), 51-63.
- Cagigal, J. M. (1996). *Deporte, pedagogía y humanismo* (pàg. 54-70). Madrid: Publicaciones Comité Olímpico Español
- Camacho, M. J., Fernández, E., & Rodríguez M. I. (2006). Imagen corporal y práctica de actividad física en las chicas adolescentes: Incidencia de la modalidad deportiva. *International Journal of Sport Science*, 2(3), 1-19.
- Cañellas, A., & Rovira, J. (1995). Els hàbits esportius de la població adulta barcelonina (15 a 59 anys). *Apunts. Educació Física i Esports* (42), 75-79.
- Castillo, I., & Balaguer, I. (2001). Dimensiones dels motius de pràctica esportiva dels adolescents valencians escolaritzats. *Apunts. Educació Física i Esports* (63), 22-29.
- Castillo, E. (2006). *Hàbitos de pràctica de actividad física y estilo de vida saludable del alumnado de la Universidad de Huelva* (Tesi Doctoral inèdita). Universidad de Huelva, Huelva.
- CEPAL-OIJ (Centro de Estudios Económicos para América Latina-Organización Iberoamericana de la Juventud). (2004). *La juventud iberoamericana tendencias y urgencias*. Santiago de Chile.
- Creswell, John (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design* (2.ª ed.). United States of America: SAGE Publications.
- DeMarco, T., & Sidney, K. (1989). Enhancing children's participation in physical activity. *Journal of School Health*, 59 (8), 337-340. doi:10.1111/j.1746-1561.1989.tb04739.x
- Denzin, N.; Giardina, M (2008). *Qualitative Inquiry and the politics of Evidence*. United States of America: Left Coast press. doi:10.1177/1077800408322684
- DANE (Departamento Administrativo de Estadística). (2005). *Censo general colombiano. Manual técnico*.
- DANE (Departamento Administrativo de Estadística). (2009). *Comunicado. Estadísticas oportunas y confiables*. Oficina de prensa: Bogotá.
- Esnaola, I. (2005). Autoconcepte físic i satisfacció corporal en dones adolescents, segons el tipus d'esport practicat. *Apunts. Educació Física i Esports* (80), 5-13.
- Funlibre (2003). *Marco normativo General de la Recreación*. Recuperat de <http://www.funlibre.org/documentos/MarcoNormativo.html>.
- García Ferrando, M. (1996). *Los hábitos deportivos de los estudiantes españoles* (Document sense publicar). Madrid: MEC.
- García Ferrando, M. (2001). *Los españoles y el deporte: prácticas y comportamientos en la última década del siglo XX. Encuesta sobre los hábitos deportivos de los españoles, 2000*. Madrid: CSD.
- Gutiérrez, M., & González-Herrero, E. (1995). Motivos por los que los jóvenes practican actividad física y deportiva: análisis de una muestra de estudiantes universitarios. A *Aplicaciones i fonaments de les activitats físico-esportives* (pàg. 363-374). Lleida: INEFC.
- Jiménez, C. A. (2005). *Procesos alternativos alrededor de la Neuropedagogía, la lúdica, la creatividad y el desarrollo humano*. Universidad Tecnológica de Pereira (Colòmbia).
- Jürgens, I. (2006). Práctica deportiva y percepción de calidad de vida. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*, 6(22), 62-74. Recuperado de <http://cdeporte.rediris.es/revista/revista22/artsalud20.htm>.
- Llei número 181, de 18 de gener de 1995, per la qual es dicten disposicions per al foment de l'esport, la recreació, l'aprofitament del temps lliure i l'Educació Física i es crea el Sistema Nacional de l'Esport. *Diario Oficial* núm. 41.679. Congrés de la República. República de Colòmbia.
- Llopis, D., & Llopis, R. (1999). Motivación y práctica deportiva. A G. Nieto & E. J. Garcés (Eds.), *Psicología de la Actividad Física y el Deporte* (pàg. 127-134). Múrcia: Sociedad Murciana de Psicología de la Actividad Física y el Deporte.
- Masachs, M., Puente, M., & Blasco, T. (1994). Evolución de los motivos para participar en programas de ejercicio físico. *Revista de Psicología del Deporte* (5), 71-80.
- Moreno, J. A., & Gutiérrez, M. (1998). Motivos de práctica en los programas de actividades acuáticas. *Áskesis*, 2.
- Mozo Cañete. L. (2003). Reflexiones pedagógicas en torno a la importancia de la Actividad Física y Deportiva para el óptimo desarrollo de la sociedad contemporánea. *Lecturas, Educación Física y Deportes, Revista Digital*. Recuperat de <http://www.efdeportes.com/efd62/afd.htm>
- Osorio, E. (2002). *Beneficios de la recreación*. Fundación Colombiana de Tiempo Libre y Recreación (Funlibre). Programa Coldeportes - Funlibre. Bogotá.
- Pavón, A., Moreno, J. A., Gutiérrez, M., & Sicilia, A. (2003). La práctica fíicodeportiva en la universidad. *Revista de Psicología del Deporte*, 3(1), 33-43.
- Pinilla, V. (2005). *Contexto, jóvenes y ciudadanía* (Document inèdit). PNUD (Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament). (1997). *Human Development Report. Towards an agenda for poverty eradication* (pàg. 80-81). Oxford: Oxford University Press.
- Raitakari, O., Porkka, K., Taimela, S., Telama, R., Rasanen, L., & Vikari, J. (1994). Effects of persistent physical activity and inactivity on coronary risk factors in children and young adults. *American Journal of Epidemiology*, 140(3), 195-205.
- Ruiz, F.; García, E., & Hernández, A. I. (2001). L'interès per la pràctica d'activitat físicoesportiva de temps lliure de l'alumnat de la Universitat d'Almeria. Un estudi longitudinal. *Apunts. Educació Física i Esports* (63), 86-92.
- Sabaris, G. (2008). Investigación sobre adolescentes, tiempo libre y deportes en las zonas del Cerro y La Teja. Recuperat de www.plazadedeportes.com/imgnoticias/71.
- Sánchez-Barrera, M., Pérez, M., & Godoy, J. (1995). Patrones de actividad física de una muestra española. *Revista de Psicología del Deporte* (7-8), 51-71.

- Serrano, M., & Velarde, O. (2001). *Informe Juventud en España 2000*. Madrid: Injuve.
- Sicilia, A. (2002). Desigualdad y género en la Educación Física escolar. *Actas del III Congreso Internacional de Educación Física* (pàg. 679-697). Jerez de la Frontera: FT-UGT.
- Soto, A., Soto, E., Archilla, I., & Franco, C. (1998). La condición del género en las preferencias por la actividad física y deportiva. A A. García, F. Ruiz & A. J. Casimiro (Eds.), *Actas del II Congreso Internacional sobre la Enseñanza de la Educación Física y el Deporte Escolar* (pàg. 131-135). Málaga: Instituto Andaluz del Deporte.
- Telama, R., Leskinen, E., & Yang, X. (1996). Stability of habitual physical activity and sport participation: a longitudinal tracking study. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 6(6), 371-378.
- Vázquez, B. (1993). *Actitudes y prácticas deportivas de las mujeres españolas*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales.
- Vázquez, B. (2001). La cultura física y las diferencias de género en el umbral del siglo XXI. A J. Devís (Coord.), *La Educación Física, el Deporte y la Salud en el siglo XXI* (pàg. 213-226). Alcoy: Marfil.
- White, S. A. (1995). The perceived purposes of sport among male and female intercollegiate and recreational sport participants. *International Journal of Sport Psychology*, 26(4), 490-502.